

74.268.19=632.1

Т 320.

Т. А. ТЕМДЕНОВА

ДИКТАНТТАРДЫҢ ЈУУНТЫЗЫ

1—2 класстарга

128 213



4С(217)
Т-320

Т. А. ТЕМДЕНОВА

ДИКТАНТТАРДЫҢ ЛУУНТЫЗЫ

1—2 класстарга

УРЕДУЧИГЕ КЕРЕКТУ БИЧИК

*Горно-Алтайский автономный областьтын албаты
ўредўзинин бөлўге јоптўгөн*

170586

Горно-Алтайский
областная
БИБЛИОТЕКА.

ПОГАСНЕНО

АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР ЧЫҒАРАР
ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ГОРНО-АЛТАЙСҚАҒЫ БОЛУҒИ ° 1970

74.268.19=632.1
Т320

A7213²

БУ РА «Национальная
библиотека
имени М.В. Чевалкова»

СЕРИЯ
ИЗДАНИЕ
АВТОР

5-ТРА-1770

06.04.2017

1 класс.

ТАБЫШТАР ЛА БУКВАЛАР.

1. Иш, сас, тал, тош, тыт, сарас, ручка, книга, ада, эне
2. Темир, салкын, үйген, нокто, кежим, кижен, кап, эскин, бортого.
3. Қалбак, аяк, казан, стол, очок, миска, көнөк, суску, чөйгөн.
4. Ок, ыш, ус, ур, аш, тус, ук, ат, теп, бичи, ырыс, жайым.
5. Ак ат. От сал. Сөс бичи. Чайды ас. Ыш чыкты. Машина, чай ас.

БАТЫР.

Батыр — үренчик. Ол жакшы бала. Балдарла нак жүрет. Школго ару келет. Батыр «бешке» үренет.

АЛФАВИТ.

1. Ада, өрөкөн, ака, жеңе, жесте, карындаш, сыйын, бөлө, эне, журчы, таай, жеен, жаана, шаны.
2. Ангыр, турна, желечи, боробыйак, сагыскан, күртүк, үкү, чай, бөднө, балыкчы, өртөк, көктөш, жаманкуш, тейлеген, сымда, агуна.
3. Альбом, деремне, Зоя, машина, Оля, Павел, Рая, самовар, Вера, Ира, Яша, трактор, умчы, цирк, халат, чычкан, школ, юла, январь, февраль, июнь, киске.

Э ле Е БУКВАЛАР.

- I. Эт, эм, эп, эш, элик, эзин, эштек, эмчи, эзлик, эмди, эчки, эгү, эмил.
- II. Эмил эт жиди. Эје, эм экел. Эзин согот. Эчки өлөң жиди. Эје эгү ал. Бисте элик көп.

III. Саре, сегис, тер, терек, күрек, мерген, декабрь, телекей, сержант, этажерка, семис, элгек, эмеген, эпчил, кеп, кеден, эрмек, эрте, эдиске, себиске.

ЭМ.

Эжем — эмчи. Эм керек. Эје, эм бер. Эжик, эм ич, эм жи. Эм јакшы.

ЭЛИК.

Эңир кирди. Элик мантады. Эркин элик көрди. Элик јараш эмтир. Сүрөң база элик көрди.

ЭДИСКЕ.

Эртечи тос сойды. Тостонг эдиске этти. Эдискениң үни јараш. Јайгыда слер эдиске эдип ойногор.

ОРУС ТИЛДЕН КИРГЕН СӨСТӨРДИҢ БУКВАЛАРЫ.

Мячик, ясля, яблоко, якорь, Коля, Вася, Оля, Витя, Сеня, яблоня, Яша, Валя.

Васяда мячик. Ол ясляга барды. Вася анда мячик ойноды. Ясляга яблоко экелди. Няня балдарга яблоко үледи.

Ю

Юла, Юра, Юля, Нюся, июнь, июль, Люба.
Юра юла алды. Юля ойноды. Нюся аяк јунды.

Ё

Лёша ёлка экелди. Оны балдар кееркеде чүмдеди. Јаңгы јылдың байрамында балдар ёлкага келдилер. Олор ёлка керегинде кожон кожондодылар.

В

Вера, Ваня, вата, вагон, вазелин, ванна.
Ваня вата садып алды. Вася вагонго отурды. Вера ваннада јунунды.

Ф

Ферма, форма, фонарь, Фома, цифра, фуфайка, туфля, Тимофей, Феня, кофта.

ФЕРМА.

Бисте ферма бар. Анда Феня эжем иштеп јат. Балдар фермага јурет. Феня эјеме болужат.

Х

Хомут, халат, совхоз, колхоз, хор, Захар, Харитон, сахар. Хабаровск, Харьков.

КОЛХОЗ.

Бистинг колхоз бай. Захар колхозто завхоз болуп јат. Харитон колхозто кузнец болуп иштеп јат.

Ц

Менинг адам кузнец болуп иштеп јат. Агам черүде, ол офицер. Бистинг айылыбыс станциянын јанында. Мен цирк кёрдим.

Щ

Плащ, площадь, щётка, щи.

Марыш плащ кийди. Таныш щётка садып алды. Кызыл площадьта парад болгон.

ИШ.

Бүгүн балдар маалада иштедилер. Варя грядка эткен. Стёпа свёкла отургусты. Люба морковь ло чалкан сугарды.

ЈАС.

Јылу јас келди. Кар кайылды. Суучактар акты. Јаша ла Лёва куштарга уја јазады.

Ўренчиктер кружокто болды. Эjik ле Кўреш ракета этилер. Чибн самолёт эдип ўренди. Тарын кереп жазады.

Сорокин Вова ла Јалбанов Анчы — нокбрлбр. Переменде олор ойын баштайт. Урокто јакшы иштенет.

Ь ла Ъ ТЕМДЕКТЕР.

Пальто, Булька, письмо, букварь, календарь, съезд, платье, печенье.

Боряда Булька деп ийт бар. Текеш букварь кычырды. Коляда јангы пальто бар. Лиза письмо бичип јат. Јестем экинчи подъезде јадып јат. Мен печенье јидим.

Талдап бичиир диктанттар.

1. ЕЛКА.

Бисте ёлка болды. Балдар кћп јуулган. Елкада јараш ойынчыктар кћп болгон. Балдар јакшы ойнодылар.

2. МОСКВА.

Москва — бистинг тћс городыс. Мында миллиондор тоолу улус јуртап јат. Городтынг орто тужунда Кремль. Онынг ёргћллћринде Коммунистический партиянынг съездтери одћт. Москвада заводтор ло фабрикалар кћп. Москва там јаанап озўп јат.

3. СЪЕЗД.

Москвада съезд болгон. Энем ол съезде турушты. Анда улус кћп болгон. Олор јаан учурлу сурактар шўўцитилер.

УЗУН УНДУ ТАБЫШТАР.

I. Уур, ээн, ўўр, туу, коо, јаа, тоорчык, ноокы, шаанькак, шуурган, јеерен, бороон.

II. Бийик туу. Јеерен уй. Эчкиде ноокы кћп. Бўгўн кўн каанг. Чаап мантады. Балдар сууда эжинди. Маак кћрчћк јиди.

III. Айас кўн болгон. Јаан улус олћн јууды. Балдар

буул тартты. Кырдын ары жанынан кара булут көрүнүп келди. Кенетийин жааш жаай берди. Оду жуук болгон. Улус оду жаар жүгүрдү.

КЫШ.

Кыш келди. Кар жаады. Сооктор башталды. Суулар тоңды. Балдар жылу кийим кийди. Сеня ла Аткары чанаш алды. Оля конёк алды.

СӨСТИҢ УЙЕЗИ.

I. Анг, бөрү, түлкү, борсук, көрүк, өркө, сарас, шүлүзүн, номон, булан, тарбаган, мыйгак, камду, калазак, агас, киш, норка.

II. Курт, жылан, келескен, көбөлөк, коңус, чымалы, чымыл, бөкөнөк, көгөн, адару, томонок, жөргөмөш, аспан, сегерткиш, чойлошкон, айрыкуйрук.

БӨРҮ.

Бөрү — казыр анг. Ол кышкыда ач. Бөрүлөр улуска каршу эдет. Олорды жоголтор керек.

Адар андап барды. Ол бөрү атты. Терезин садып ийди.

ТАБЫШКАКТАР.

1) Таптан уул тал кезет. 2) Аркада ак баштуу уулдар отурат. 3) Баар-баар, базым чоокыр, жүүр-жүүр, жүзүн чоокыр. (Табатаны: *койон, төнөштөр, кебис.*)

СӨС.

I. Кайын, тыт, тал, беле, жойгон, жыраа, малчы, каргана, арчын, ыргай, мөш, чиби, толоно, аспак, боронгот, жөдро.

II. Уредүчи, радио, комургай, шофер, суску, орын, күчүк, ийт, самын, пионер, чеген, көмүр, эмеген, карганак, чаначы, садучы, жылкычы, салдачы.

СЫИ.

Коляга адазы портфель сыйлады. Коля ого сүүндү. Портфельде ключту сомок бар болгон. Коля оны ачып, жаап турды. Ключи сынды. Коля ыйлады.

АРУ ЈҮР.

Тарын јети часта турат. Ол зарядка эдет. Тарын ко-
ле-јүзин ару јунат. Ол ажанала школго барат. Школдо
санитарлар ару келгенин көрөт.

ТОРҚОШТЫҢ ҚУРАГАНЫ.

Торкошто кара кураган бар. Кураганды ол жылу сүт-
ле азырады. Ол түрген өзүп семире берди. Торкош жаа-
нап келзе, кой кабырар.

ҚЫШҚЫДА.

Балдар кажатка барды. Оноң олор жыгыладылар.
Атпас жыгылды. Ол бастыра бойы кар болды. Балдар
катқырышты. Атпас база катқырды.

ЧЕЧЕШ.

Чечеш школдон келди. Ол формадын чечип салды.
Озо баштап Чечеш урокторын бүдүрди. Оноң ол энези-
не болушты. Чечеш — иштеңкей бала.

ЈААН БУКВА

1. Мерген, Нинаш, Миша, Коля, Адучы, Чотпок, Маша,
Ырыс, Јалатов Петя, Меркин Ахмет, Јорукова Лиза, Ба-
баев Айан, Макышев Байан.

2. Чоло аттар: Чубарак, Јелбер, Қүрегеш, Јүгүрүк,
Мырлаш, Бозунак, Тайгыл, Мыйак, Тойбон, Қазбек, Чый-
рак, Жучка, Сүзеген.

ГОРОДТОР ЛО ДЕРЕМНЕЛЕР.

Акташ, Москва, Чибит, Сайдыс, Чаргы, Улаган, Ше-
балин, Оңдой, Чой, Барнаул, Томск, Туулу Алтай, Киев,
Талду, Онос, Майма, Јоло.

Чуй, Бий, Урсул, Волга, Байкал, Чарас, Иртыш, Ча-
мал, Алтын-Қөл, Қадын, Лена.

Памир, Бошту, Белуха, Кавказ, Тугая, Карагем, Ада-
ган.

ЖОРУКТАГАНЫ.

Адучы Улаган барды. Урсул сууны кечти. Ондойго жетти. Онон ары Чике-Таман деп боочы ашты. Кадынды база кечти. Ийин деп деремнеге табарды. Онон ары база көп журттар өтти.

Творческий диктанттар.

I. Кажык, юла, ийдичек, койонок, самолёт, кажыктар, мешкелер, агычак, тебек, шалтырак, сарбага, сөдөлкө, танк.

II. Пенал, доско, парта, карта, карандаш, ручка, стол, шкаф, перо, тетрадь, линейка, резинка, чернильница, будук, мел, пластилин.

III. Ат киштейт. Уй мөөрөп жат. Кой маарайт. Чаап багырат. Аң бустайт. Бөрү улып жат. Тооргы бышкырат. Өркө чайкылдайт.

IV. Адам андап барды. Аркада айу огурат. Аралда элик багырды. Агаш аразында үкү эдет. Шүлүзин ыркыранат. Тууда түлкү акшыйт.

ЭРМЕК.

КУС.

Күрөң күс келди. Агаштын бүри саргарды. Соок салкын согот. Жаңмыр жаайт. Түш там кыскарат. Удабас соок кыш келер. Кар жаар.

ЖАСКЫДА.

Кар кайылды. Өлөг жажарып чыкты. Тракторлор жер сүрөт. Меесте койлор отойт. Жаланда балдар сүүнчилү ойнойт.

БАЙРАМ.

Бүгүн байрам. Сүрекей көп улус оромго чыкты. Балдар база байрамда. Эбиреде маанылар элбирейт. Шарлар учат. Кожондор жыгырайт. Жаан улус ла балдар сүүнчилү байрамдайт.

СУРАКТУ ЛА КЫЙ ТЕМДЕКТЕР.

- Сенин адың кем?
- Менин адым Жаңгар.
- Сен канча жашту?
- Мен жети жашту.

Жалаңда комбайн аш кезет. Слер кайдаар бардыгар? Вера ла Желенеш кандый бичиктер алды? Олор кандый үренип жат? Биске амыр-энчү керек! Биске жуу керек жок!

ЭРМЕКТИ ЈААН БУКВАДАН БАШТАП БИЧИИР.

Сырга жети жашту. Эртең тура ада-энези ишке барат. Сырга жааназыла айылда артат. Ол пол жалмайт, аяктар жунат. Сырга — чыйрак ла керсү бала.

НОКӨРЛӨР.

Лёня ла Айдың баштапкы класста. Олор жакшы үренет. Переменде Лёня тозын арчыды. Айдың тетрадьтар үлештирди. Лёня ла Айдың — октябрыттар. Олор нак нокөрлөр.

АЛТАЙ.

Бистин Алтайыс байлык. Оның жыш тайгалары агашту. Анда ан-куш көп. Тууларында казып алар жөөжө бар. Телкем кобыларында мал одорлойт. Алтайыс кожондо макталат.

БИСТИН БИЛЕ.

Адам колхозто иштейт энем садучы болуп иштеп жат карган энем айылда отурат агам үренип жат сыйыным ясляда эгирде бис ончобыс үйде.

ЖЫЛ ТУРКУНЫНА ҮРЕНГЕНИН КАТАП КӨРӨРИ.

ВЕРТОЛЕТ.

Лёня ла Степа ойноп отурды. Кенетийин күүлеген табыш угулды. Оноң вертолет көрүнүп келди. Ол түс жалаңга отура берди. Бастыра балдар анаар жүгүришти. Кичинек Эркемен ле Аля база келгиледи. Олор вертолетты баштапкы катап көргөн.

АЙУ.

Айу жайгыда тайгада жүрүп жат. Күскиде ичегенге кирет. Ол анда кыжыла уйуктайт. Жас келерде, айу ойгонот. Ол ойто ло ичегеннен чыгат. Жайыла агаш аразында жемзеп жүрөт.

Талдап алар диктанттар.

КАНДЫКТАГАНЫ.

Балдар кандыктап бардылар. Арка кызыл өрт ош-кош. Олор көп кандык касты. Онон балдар ойноды. Агаш аразында олор жакшы амырап алдылар. Эгирде сүүнчилү жанып келдилер.

АНДАГАНЫ.

Эркин Санашев андап барды. Онын ийди Актөш истаап алды. Олор исле бардылар. Көндөйдөң койон магтап чыкты. Актөш ого жетпей калды. Анчылар куру жанды.

ИШТЕНКЕИ БАЛДАР.

Иштинг урогы болды. Люся утюгла пладын түзөттү. Валя халатка топчы такты. Айна ла Яша тозын арчыды. Тана ла Коля бичик кадарладылар. Балдар ончозы иштеди.

КОРМУШКА.

Байрым кормушка эткен. Оны агашка илип салган. Алтын кормушкага сула урды. Ого кучыйактар учуп келди. Олор мында ажанадылар. Кучыйактарды азырагар. Олорды чеберлегер! Олор биске туза жетирет.

БОЛУШ.

Чачак жаанак карый берди. Ишке күчи жетпей барды. Оны балдар угуп ийди. Олор жаанакка суу экелди. Одын кезип берди. Кезиктери картошко касты. Жаанак балдарга быянын айтты.

БАЛЫКТАГАНЫ.

Эркеш балыктады. Суу тайыс болгон. Нөкөри Эзендей серее экелди. Олор экү сегис балык тутты. Балыкты эне-лерине экелип бердилер. Кайнаткан балык сүрекей ам-танду.

АНЧЫ.

Өркө ашка каршу јетирет. Өркөни јоголтор керек. Самыр чапкы салды. Ол көп өркө тутты. Колхозко көп аш корулап берди. Колхозчылар Самырды мактады.

Творческий диктанттар.

I. Сентябрь, букварь, карандаш, среда, воскресен, ручка, портфель, тетрадь, резинка, отургуш, комбайн, доско, алфавит, чаазын, будук, октябрь, газет, журнал, трактор, тоо, бодолго, страница, көзнөк, тарелке, печке, диван, стакан, одын.

II. Наадай, утюг, мебель, библиотека, мойын, ферма, кофта, костюм, самын, платье, ботинка, калош, щётка, порошок, туфля, плат, бөрүк, уулчак, кызычак, үүре, чет-верг, пыйма.

КОНЦЕРТ.

Клубта балдар концерт көргүсти. Улус көп јуулды. Јергелей кожондоды. Вова чурана ойноды. Вера ла Саша бијеледилер. Аскер үлгер кычырды. Концерт улуска ја-рады.

ТҮЛКҰ ЛЕ ЧЫЧКАНДАР.

Јаланда чычкандар көп болгон. Јас келди. Јаланды суу алып ийди. Чычкандар кырга чыкты. Кырда түлкү јүрген. Ол чычкандар келгенине сүүнди. Түлкү көп чыч-кан јип, семирди.

ТАБЫШКАКТАР.

Бөкөн агашка кар јукпас. Кырды өрө өрт барат. Эки кара уй јалажат. Ары калбағ, бери калбағ. Ичип, јип, ичегенине кирди. (Табатаны: *Мүүс. Кандык. Очок ло ка-зан. Эжик. Кынду бычак.*)

ӨМӨЛҮ ИШ.

Балдар класска жулды. Олор темирдин сыныгын жуурга бардылар. Темирдин сыныгын балдар көп жуудулар. Олор ончозы јакшы иштеген. Берилген норма ажыра бүтти.

Өмөлү иш кандый јакшы.

БИСТИНГ БАШЧЫБЫС.

Владимир Ильич Ленин — бистинг башчыбыс ла үредүчибис. Ырысту жүрүмди биске Ленин баштап берген. Советский албаты Ленин көргүскен јолло коммунизмге барып јат.

НАК БАЛДАР.

Баштапкы класстын балдары — октябраттар. Уулчактар ла кызычактар нак жүргүлейт. Олор кычырарга ла бодоорго сүүйдилер. Үредүчи олорды мактайт.

Октябраттар — керсү ле иштенкей балдар. Олор иштеерге база сүүп јадылар.

ШКОЛДО.

Бистинг школ јаан, јарык. Үренчиктер кичеенип үренет. Олор бойынын школын ару-чек тудат. Бастыра балдар класстаң класска көчкилейт. Үредүчи сүүнет. Школ мактулу бичик алды.

ЧЫМЫНДЫ ЈОГОЛТООР.

Чымын жүзүн-јүүр оору југуштырат. Олорго корон салыгар. Курсакты туйук јерге салар керек. Көзнөкти сеткала, марляла бөктөгөр. Чымын улуска ла малга каршу јетирет. Ол оору таркадат.

Майманов Караң бичик кычырарга сүүйт. Кычырала, көп неме билип алат. Кычырганын нөкөрине айдып берет. Балдар Караңга түйей болорго кичеенет. Олор бичиктерди база көптөн кычырар болды.

ЈАС.

Тышкары эмдиге соок. Класстын ичинде дезе јас. Көзнөктө болуштопто ло банкарда чырбагалдар отур-

гускан. Кайыгаштын чырбагалынан јажыл јалбырактар
көрүнип келди. Талдын койнокторы чырбагалынан ба-
за көрүнип келди. Класста эрте јас.

ОКТАБРИТТАРДЫҢ БОЛУЖЫ.

Уредү божоп јат. Колхоз өлөң ижине белетенип јат.
Үренчиктер колхозко болужар. Олор малга көп азырал
белетеер. Буучай буул тартар. Мөңүңдей бозу кабырар.
Јорукчы ла Дина школдын маалазын кичеер. Оскө октяб-
рияттар фермада иштеер.

ЭЗЕН БОЛЗЫН!

Эзен болзын, баштапкы класс! Экинчиге бис көчтис.
Јакшы болзын, јарык класс! Јалкуурбай бис үрендис.
Јайгыда јакшы амырайла, јараш школыска ойто келе-
рис. Јажыл, јараш јалангдарла јайыла бис жүрерис! Бугул
тартып, бозу көрүп, эне-адааска болужарыс.

II класс.

ТАБЫШТАР ЛА БУКВАЛАР.

Гагарин, маска, кайың, пыйма, вторник, газет, город, кийим, помидор, табак, ором, суббота, кумак, орын, магазин, кузук, парк, маргаан, очок, күренти, лампа, казанчы, трактор, комбайн, этажерка, этаж, салда, сеялка, машина, труба, Тана, Ваня, Иван, Фёдор, площадь, яблоня, Юрий.

Арал, арка, тепсенг, тайга, жалбаң, таскыл, жыш, боочы, кырлаң, кујурлу, сас, үлји, жуука, јик, кобы, кулузун, сыргалјын, кымыскайак, чалканчак, страница, јымыртка, чедирген, Татьяна, Илья, Дарья, Васька (киске), Ильин, герой, лейка, тактачак, такыйа, танец, тырмак, звонок, съезд, сбор, пионерлер, тетрадьтар, октябраттар, морковь, согоно, дуб, беле.

ЭРМЕК.

КҮС.

Күс келди. Күн кыскарды. Агаштын бүри саргарып калды. Куштар жылу јерге уча берди.

Бис агаш аразына бардыс. Анда тийингат, беле, көп эмтир. Бис күски јилек тердис. Агаштын сары жалбырагын јуудыс. Күс кеен, јараш!

ШООР.

Санай кичинек уулчак болгон. Ол нени ле эдерге сүүр. Санай агаш аразына барды. Ол кызыл тал тапты. Ол талдын будагынаң шоор этти. Онын өзөгин изү темирле үйтеди. Керектү тежиктерин јазап ийди. Шоор бүде берди. Ол сүреен јараш болды!

БИСТИНГ ОБЛАСТЬ.

Бистинг область — туулу жер. Онын учун Туулу Алтай деп адалган. Онын төс городаы — Горно-Алтайск. Алтайдын жаан суулары — Кадын ла Бий. Олор биригеле, Обь деп суу бүдүрет.

ОРУС ТИЛДЕН КИРГЕН СӨСТӨРДӨ Я, Ю, Е, Ё БУКВАЛАР.

I. Юля, юла, юннат, ёж, Мария, якорь, Лидия, Яша, январь, Юра, ёлка, станция, ясля, Елена.

II. 1) Керептерде якорь бар. 2) Бис якут улусла айылдажып турус. 3) Бистинг үредүчи — Эмилия Ивановна. 4) Ольга женемде Зорька деп бозу бар. 5) Магазинде ревизия болды. 6) Поезд станцияда токтой берди. 7) Январь — жылдын баштапкы айы.

Творческий диктанттар.

1. Юннат, шкодо, кроликтер, суу, өлөң, дежурныйлар, сугарып, көп, туза, азыраар.

2. Табылды, оору, яшур, уйларга, оозынаг чилекейн, көзининг жажы, эмдеди, Яков таай, жазылды, су-кадык.

Жартап бичиир диктант.

Ай, бакачак, волейбол, гараж, гитара, депутат, жалакай, кабай, каймак, кылбыш, лимонад, лото, мавзолей, меринос, момон, октябрьский, отту, ортолык, резина, руль, сомон, сүрекей, телефон, тепши, тюлень, почта, газета, каруулчык, табыш, серенке, турачак.

Творческий диктанттар.

1. Депутат, гаражта, Москвага, машина, барарга, эне, съездке.

2. Иван Васильевич, үредүчи, үренчиктер, отурып, жараш, парталар, рядтар, ару-чек, жаан, жарык, чечектер, көзнөктөр.

Сөзлик диктант.

Таня, Амыр, Қоргы, Акчабай, Железин, Желе, Петке, алтын, мөнүн, јес, куулы, телегир, ртуть, темир, јарат, колоско, тӱнгӱзӱк, фильм, Жулька, обезьяна.

ГЕРОЙ-ГОРОДТОР.

Волга суунын жарадында жаан ла жараш город туруп жат. Ол Волгоград деп герой-город. Бу город учун от-калапту тартыжуда бистин улус улу јенү алган. Онын учун ол герой город деп адалган. Онон өскө герой-городтор база бар. Москва, Ленинград, Одесса, Киев, Севастополь. Бис герой-городторысла оморкоп турус.

УНГҮР ЛЕ ТУНГАК ТАБЫШТАР.

I. Завод, совхоз, колхоз, тон, кайын, аңыр, гараж, агаш, түп, туу, тарт, торф.

II. Марс, Сатурн, Юпитер — планеталар.

Борсук, киш, шүлүзин — аңдар.

III. Балдардын ады. Таднай, Карагыс, Агап, Альберт, Арбай, Жеме, Дима, Ким, Елисей, Степан, Башпарак, Таначак, Амырбек, Маша, Ната, Сургал, Умсур, Јинји, Јеленеш, Мөнгүндөй, Кезер, Ахмет, Арајан, Алтын, Алтайак, Адынай, Казакпай, Қымзары.

ЭЖЕРЛҮ ТУИУК ТАБЫШТАР.

Сөзлик диктант

Тус — тузы, таш — тажы, аяк — аягы, кеп — кеби, мүөс — мүүзи, плат — плады, калош — каложы, отургуш — отургужы, алфавит — алфавиди, мак — магы, матрос — матрозы, сагыш — сагыжы, самолет — самоледы, аш — ажы, бичик — бичиги.

Творческий диктант.

Сырга плат алды. Јорбондо саадак бар. Јергелейге конфет бердим.

Тоорчык — кожончы куш. Карамай чөрчөк кычырды. Јаанам амтанду калаш быжырды. Барашта Жучка деп ийт бар. Сабыр сабат алып, сууга барды.

БАШТАПКЫ ҚАР.

Баштапкы кар жаады. Кардын үстүндө аңдардын истери көп. Мында түлкүниң изи көрүнди. Айландырагы

2 Заказ 3116

БУ РА «Национальная библиотека имени М. В. Чевалкова»

Горно-Алтайская

областная

БИБЛИОТЕКА

17

ончо не-немелер ак карга бастырды. Улус чанакла жүрер болды. Галя чанагажын база алды. Баштапкы карла жынгылаарга кандый јакшы!

ЭЗЕН БОЛЗЫН, НАЈЫЛАР!

Сентябрь ай једип келди. Школдо үредү башталды. Агаштардын сары бүрлери какталып турды. Өлгөн саргарды. Куштар чук жуулыжат. Олор изү јер јаар учарга белетенгилейт. Кенетийин тенериде табыш угулды. Онызы турналар учуп браатканы. Эзен болзын, најылар!

БОЛУШЧЫЛАР.

Уулчактар ла кызычактар фермага келдилер. Мында јаш бозулар турды. Балдар келген ле бойынча иштенгилей берди. Уулчактар өтөк төкти, кажаган арчыды. Кызычактар озо баштап бозулар азырады, онон олорды сугарды.

СӨСТИҢ БУДУМИ.

МЕНИҢ НӨКӨРИМ.

Миша — менин нөкөрим. Ол сегис јашту. Мен база сегис јашту. Бис экү бир класста үренип јадыс. Экү јаныс партада отурадыс. Урокты кожо белетейдис.

Мишада чана бар. Менде база чана бар. Экү жынгылап, ойноп жүредис. Қожо ойноорго кандый јакшы!

ҚУНДУЛУ ТЕМИРБЕК!

Сенин письмонды алдым. Письмо бичигенинге сүүндим. Мен экинчи класста үренип турум. Бистинг школ јаан ла јараш. Экинчи класста одус үренчик. Бис ончобыс јакшы үренедис. Сен каникулда биске айылдап кел.

Јакшы болзын. Сенин нөкөринг Ваня.

ЛЕНИН ҚЕРЕГИНДЕ.

Јасқыда Владимир Ильич Ленин тығ оорый берген. Ол Москваның јанында Горки деп јер јаар эмденерге ле амыраарга барган.

Владимир Ильич эрте туратан. Ол ару кейле тынар-

га јажыл сатин чамча ла јымжак тапочка кийеле, чыгата. Онон кеен парк јаар барып, тактага узак отураган. Владимир Ильич төрөл ар-бүткенниң качан да онбос јаражын көрөргө сүйүтөн.

БИСТИҢ ЧЕРҮ.

Ороонысты Советский Черү корулап јат. Бистин Черүбис ийде-күчтү ле турумкай. Акам Черүге барды. Ол онон улам сайын письмо бичийт. Удабас акам јанар.

23 февраль — Советский Черүниң Күни. Бис Советский Черүле оморкоп јадыс.

Творческий диктанттар.

1. Школ, келди, үренчиктер, экелди, үредүчи, чечектер.

2. Балыкчы, суу, балыктады, кармак, тутты, терен, сүүнди.

3. Койон, истер, кортук булгалып калган, анчылар, бедредилер.

4. Анчы, Максим Федорович, балдарын, түлкүниң, ичегени, тапты.

ЧИБИ.

Горкиде јаан чибии өскөн. Ленин ол чибини сүрекей сүүйтөн. Чибии бийик, барбак болгон.

Айас күндерде чибиниң јаан көлөткөзине улус отургылайт. Бир катап Ленин көрзө, чибиниң төнөжи ле артып калтыр, Чибини комендант паратазын јазаарга кескен эмтир. Андый јараш агашты үрей кескен учун комендантка кезедү берзин деп, Ильич јакарды.

(Бонч-Бруевич.)

Кару најым, кандый бир уур, күч айалгада сего качан да болзо коллектив болужар. Сен бойың десе ак санаалу, чындык, јакшы нөкөр бол. Сени ырысту болзын, үредүүн јакшы болзын деп, мен күүнзеп турум.

Сениң најың Юрий Гагарин.

НАЖЫЛАРЫҢДЫ ЧЕБЕРЛЕ.

Кезик аразында балдар тегиннег-тегин кушкаштардыг уйаларын үреп чачат. Кушкаштардыг уйаларын бузарга жарабас. Олор бистинг төрөлиске јаан туза јетирет. Јайгыда куштар уја салат. Қажы ла ујада јирме төрткө јетире јымыртка болот. Олордон анча ок бала јарылат.

СӨСТИҢ КОЖУЛТАЛАРЫНЫҢ БАШТАПКЫ ТАБЫШТАРЫНЫҢ ЧЫН БИЧИЛЕРИ.

Сөзлик диктанттар.

I. Кузук, кузукты, спутникти, чөрчөктөр, лётчикти, Иртыштын, врачка, черетке, артекте, классты, флажоктор.

II. Колго, Қүрде, уйга, Дондо, чөлдө, колдо, агрономго, Крымда, чочогойло, бригадирде, Барнаулда, байрамды, тондор, салкынду, Алтайда, телефондо, Байкалда, Урсулда, Чуйдын, директорго, доктордын, Абайда, кулунга, Чолушманда.

III. Яблоняга, Маймада, кукурузаны, адаруга, кыруга, билеге, Машада, чочкого, Катяда, кижиге, Волгада, выставкага, турада, аллеяда, звездочкага, деремнеде, тагмада, машинадан, линейкада, стенеге, теменеге, ийнеде, тизези, тумбочкада, ујада, үредүде, мылтыгы.

Талдап алар диктант.

I. Бүрүнкий эмир. Бис сенекте отурдыс. Тенериде неме јалтырады. Ол спутник эмтир. Спутникти баштапкы ла катап көргөнис ол.

Алтын-Көл — јараш көл. Ого јайгыда көп улус келет. Анда балык көп.

II. Кукуруза — малга ток азырал. Онон жүзүн-базын курсак эдет. Бистинг областта кукурузаны көп өскүрип јадылар.

ҚУС.

Қүс келди. Ургун јааш жаап турды. Сыргын соок салкын согот. Ол агаштын сары јалбырактарын учуртат. Қеткин куштар јылу јерге уча бердилер. Бисте артар бор-

бийактар жылу уйага кирип жажынат, трубалардын жанында отурат.

ТИРУ ШЛЯПА.

Васька деп кискечек полдо чымылдар тудуп отурган. Столдо шляпа жаткан. Бир чымыл шляпага отура берген. Кискечек секирип барала, шляпадаг атактанып алган. Шляпа столдон түжеле, баштак кискечектин үстүнө көңкөриле берген. Уулчак шляпаны өрө саларга сананган. Же шляпа балдар жаар жылып клееткен.

(Носовтын бичигени аайынча.)

АГАШ.

Агаш — бистин байлыгыс. Ол салкынды ла жотконды киреледет. Агаш жалаңдардагы карды токтоdot. Ол ашты күйгектен корулайт. Алтайда жүзүн-жүүр агаш көп. Ол улуска жаан тузазын жетирет. Оны чеберлегер. Агаш ла өзүмдер ар-бүткенди жарандырат.

УКУ.

Агаш аразында школ болгон. Бир катап уулчактар аркага барды. Анда жаан дуб өскөн. Онын көңдөйинде үкүнинг уйазы болгон. Балдар үкүнинг балдарын уядаг алала, школына апарган. Түнде үкү школго учуп келди. Ол кайынга отурала, комудалду эдип турды. Эртезинде балдар үкүнинг балдарын божодып ийди.

УЗУН УНДУ ТАБЫШТУ СӨСТӨР.

I. Ээк, ээн, ээр, оок, өөн, баа, саа, тоо, туу, көө, жаа, нир, саар, жоон, куу, суу, таан, жаан, жуур, жиир, сөөм, сөөл, жуун, соор, оору, ээрлү, туура, куур, чаап, кеен, жеен, таай, бооро, тоорчык, теертпек, кичеен, коол, боочы, оочызы.

II. Маак, Маачак, Саанчы, Саруул, Жееремей, Жееренек, Чоокырак, Табаачы, Ообой, Мөөн, ботоон, наадай, күүк, теек, куулы, жуука, буур, телүүн, айрууш, тырмууш, чоокыр, жаана, буудай, аарчы.

Творческий диктанттар,

I. Буучай, таадам, таар, ээр, экелди, алды, туу, жаар, көрди, чаап, атапды, жоонмойын, көрди, адып алды.

II. Саанчы, теертпек, амтанду, жиирге, боорсок, быжырды, мөөндө саржу, күндүледи, сүүнип, алкыш.

Комментированный диктант.

Жуу, жуулу, жууга, жууды, ээрлү, ээрге, жуукага, коот-жыргал, тооны, сөөлди, тоорчыкта, таарды, кууны, сууда, жеенге, соокто, жоорго, чаапка, жаанды, саарга, көөлмөктө, коолу, кууктын, тырмуушка.

ТӨӨ.

Төө — чыдамкай мал. Төөлө ээн чөлдө жоруктайт. Ол узак суу ичпей жүрет. Төөнүн сыны бийик, мойыны узун. Ол чөл жерде айландыра ыраак көрүп жат. Жаан тумчугыла сууны ыраагынаң ла сезип жат.

АГАШ АРАЗЫНДА.

Мен кичинек болорымда агаш аразына мешкелеп жүрдим. Кенетийин жааш жаады. Мен жаан дубтын алдына отура бердим. Жалкын жалт этти. Не де күзүрей берди. Бажыма неме тың тийди, мен жыгылдым. Билинип келзем, жааш токтоп калтыр. Бажым оорып турды. Жаан дуб сынып калтыр. Айландыра дубтан чачылган такпайлар жатты. Мен бөрүгимди таап алала, айылым жаар жүгүрдим.

(Л. Толстойдон.)

ТАБЫШКАКТАР, КЕП СӨСТӨР.

I. Тууны туулайт, кырды кырлайт. Сыыйт-сыыйт сыйкылдууш, сыкык көзи суртулдууш. (*Чычкан.*) Боодой өбөгөн боочыны ажа берди. (*Ай.*) Саай тартып сабадым, сеей тудуп серпидим. (*Тере эдректегени ле тере јунуп силкигени.*) Арказы ала-чоокыр, ортозы өлө-чоокыр. (*Шүлүзин.*)

II. Түлкү куштарды түш јеринде де тоолоп жүрет. Коомой анчы ан үркүдер, коркунчак кижі јон чочыдар. Наян јок болзо — бедре, таап алзаң — чеберле. Эдердин колы ус, этпестин тили ус.

КАНИКУЛ.

Миша каникулда таадазында амыраган. Мишанын таадазы — каруулчык. Ол агаш каруулдап јат. Каруулчыктын туразы кичинек агычакта турган. Туранын јанында јоон дуб өскөн. Уулчак ол дубтын көлөткөзине кычырып отуратан. Миша таадазыла кожо агаш аразына јүрөтөн. Анда ол јилек теретөн. Мешке јууйтан. Каникулда Миша јакшы амырады.

ПИОНЕРЛЕР АНДЫЙ БОЛОР УЧУРЛУ.

Кызычактар урок үренгилеп отурган. Оромнон кыйгы угулды. Олор көзнөк јаар јүгүрүшти. Көөлмөк сууда үч уулчагаш карагдажып турды.

Балдар тоштог тудунып турдылар. Је јука тош оодылып, сынып турды.

Юля Фролова ла Галя Филиппова ором јаар јүгүрүшти. Олор јука тошло јылып барды. Уулчактарды бирден чыгара тартып алдылар.

«Пионерский правдадан».

УЗУН УНДУ ТАБЫШТАРЛУ СӨСТӨРДИ БИР ЖОЛДОН ЭКИНЧИ ЖОЛГО КӨЧҮРЕРИ.

I. Жуунды, соокты, буурды, бууны, јаакта, ээрге, теерменди, ороондо, ороонго, калыырда, ээкте, көбштө, аарчыны, жуучылды, јаантайын, шаашкакта, меелейче, шуурганга, меесте, айруушты, жуукада, таарга, јаады, араайлап, коозынды, такааны, каарган, јаандап, наадайла, таадамда.

II. Иштеерге, айылдаарга, кожондоорго, каргааны, күүлени, күүлеге, күүледен, тоорчыкты, тоорчыкла, баарчыкка, баарчыктанг, кеендү, меелү, тоолу, тебеле, тараанды, тоолонды, тоолозын, тоормошты, тоскуурды, туура, санаазы.

III. Уткыырда, ууртам, үүрлү, үркүүр, чаазын, чалмадаарга, чарчаарда, чапчыырда, чоол, чоолго, чөбчөй, чууга, чыбыктаар, шаарга, шиндеерге, шүүдер, шылаарда, шүүн, шүүнди, шүүжер, эмдеер, ээрте, ээжи, ээжиде, оодык, оодыкту, ооктот, бүркеер, јаа, јаазы, бууш, буушту.

СӨСТИҢ ТАЗЫЛЫНДА ТУНГАК ТУЙУК БОЙЫНЫҢ УНГҮР ТИЙҮК ЭЖЕРИНЕ ҚОЧОРИ.

Көс — көзи, тиш — тижи, сөс — сөзим, кас — казым, тош — тожы, эжик — эжиги, төстөк — төстөги, сыс — сызы, тегелик — тегелиги, тоқпок — тоқпогы, жұртық — жұртыгы, жас — жазар, жемит — жемиди, депутат — депутатады, жулук — жулугы, жаяк — жаягы, кабак — кабагы, тежик — тежиги, бөс — бөзи, баскыш — баскыжы, арғалык — арғалыгы, табыш — табыжы, кабинет — кабинетиди.

Жартап бичиір диктанттар.

I. Туу Ырыстуны јилегиле азырайт. Қол дезе сүдиле сугарат. Ырыстуның өдүги будына јаба катқан. Қөзининг јажы үзүги јок төгүлер болды.

II. Быјыл колхоз ашты эрте чачқан. Қүскиде колхозтың ажы бийик түжүмдү болды. Буудайдың калажы тоқ ло амтанду.

Балдар ағаш аразына мешкелеп бардылар. Төңөзөктің төзинде мешкелер көп болды. Мишаның тергижи ончозынағ озо толды. Оның кийининде ол мешкени карындажының көнөгөжине салып турды.

ТАБЫШҚАҚТАР

1) Тенгис түбиле темир балык жүзет. (*Суу алдыла жүрер кереп.*) 2) Турна мойынду, тумчугыла јер түртег. (*Экскаватор.*) 3) Канады бар да болзо, учпай јат, буды јок то болзо, једижип болбозың. (*Балык.*) 4) Көзнөги де јок, эжиги де јок тураның ичинде толтыра улус. (*Огурчын.*)

Комментированный диктант.

Қыш — кыжыла, јас — јазыла, бичик — бичиги, галстук — галстугы, терек — терегеш, бөрүк — бөрүги, халат — халады, көс — көзи, карандаш — карандажы, сус — сузуп, төк — төгүп, ук — угуп, түш — түжүп, тут — тудуп.

Творческий диктанттар.

1. Школ, площадка, ойын, балдар, жыгылаар, кырычак, чана, конек.

2. Лагерь, суу, жарат, эжинер, балдар, күн, кумак, күйер, жадар.

3. Клуба, чечек, балдар, класстынг, экинчи, жараш, сугарар, отургузар.

КЫШ.

Түн. Тышкары салкын күүлейт. Шуурган шуулайт. Карды салкын учуртып турды.

Эртен тура балдар тышкары чыктылар. Чедендердин кийин жанын салкын күрттеп салтыр. Балдар сүүнгиледи.

Бийик күрт жыгылаарга жакшы.

Балдарла кожо жедер деп ийт ойнойт.

ТЕМИРДИНГ СЫНЫКТАРЫ.

Үренчиктер темирдин сыныгын жууды. Жаан, уур темирлерди жаан балдар экелди. Кичинек балдар оок темир жууды. Олор айылдарынан эски немелерди база экелди.

Анайып үренчиктер темирдин сыныгын көп жууп табыштырды. Ол кереги жок темирден жаңы немелер эдер.

ОКТЯБРЯТТАР.

Бис экинчи класста. Бистин балдар — октябрыттар. Кажы ла балада чолмон бар. Кызыкчактар партадан тозын арчып жат. Уулчактар десе чечектер сугарат. Балдар школго ару келет. Олор жакшы үренгилейт. Переменде кожо ойнойт. Октябрыттар — нак балдар.

НӨКӨРЛӨРИ БОЛУШТЫ.

Ританын буды оорыды. Ол школго жүрүп болбой барды. Октябрыттар Ритага болужар деп шүүштилер. Үредүчинин берген жакылталарын дежурныйлар ого апарып берет. Урокто өткөнин жартап бергилейт. Нөкөрлөринин болужыла Рита үредүден сондободы.

Рита эм жакшы үренип жат. Ол үчинчи класска көчөр. Энези балдарга алкыш айтты.

КЕП СӨСТӨР.

1) Туудый коозо болгончо, аякча аш болзын. 2) Коомой анчы анг үркүдөр, коркунчак кижини жон чочыдар. 3) Төгүнчи ийт төгөшкө үрөт. 4) Береечининг колы жоксырабас. 5) Салкынду тууда кар жок, санаалу кижиде амыр жок.

КОЛБОЛУ СӨСТӨР.

I. Бор-ботко, аяк-казан, азык-түлүк, айыл-журт, базар-баспас, бала-барка; бор-кар, блааш-тартыш, иштош, жал-сал, жызырт-мызырт, ада-эне, тал-табыш, тозын-тобрак, тудар-тутпас, ойын-каткы, жер-тегери, солун-собр, амыр-энчү.

II. Нек-сак, туулак-саалак, ижи-тожы, ас-мас, өөн-бөкөн, ада-төрөл, жаман-саман.

III. Күнчыгыш, күнбадыш, онкүндүк, бешжылдык, онжылдык, жашөскүрим, колчабыжу, жарганат, башкүн.

IV. Жорукка барарда азык-түлүктү белетеп ал. Тозын-тобракты көдүрбес керек. Ада-эненин сөзүн угуп жүригер. Аяк-казанды жаантайын ару тудыгар.

V. Самолет күнчыгыш жаар ууланды. Күнбадыштаң жылу жыбар сокты. Колхоз онкүндүк планды бүдүрүп салды. Бешжылдык планды өйиненг озо бүдүрерис.

АДАЛГЫШ.

Чалгы, шкаф, өлөң, тракторист, бүр, согоно, жеңе, айү, куча, кой, койчы, мырчак, кажык, журукчы, кемечи, пөтүк, курут, машина, печке, жастык, ус, чаначы, учук, вожатый, ийт, өштү, наҗы, комсомол, пионер, колхозчы, ботинка, сопок, одын, кузукчы, садучы, мергендүчи.

Жартап бичиир диктанттар.

1) Жошкон жолды туй бөктөди. 2) Балдар болчок карла шыбалашты. 3) Такаа бутту турачак турды. 4) Күүлечек калаштын оодыгын терди. 5) Бочкодо жаштын суузы бар. 6) Айу кижиге ас учурап жат. 7) Агаштын бүри жажарды. 8) Бийик кырда текелер жүрү. 9) Үредүчи солун бичик кычырды. 10) Урман — сүрекей кичекей уул. 11) Иш кижини азырап жат.

КЫШ.

Уроктордын кийининде үренчиктер жыгылаарга кырга чыгат. Балдардын жаактарын соок чымчыйт, же балдарга сүрекей жакшы. Олор ойын-каткыла жыгылап жадылар. Кыштыг кыска күни өдө берди. Балдар жангылайт. Энгирде урокторун бүдүргилейт.

ЭНГ ЖАКШЫ ҮРЕНЧИК.

Володя Ульяновты баштапкы класста городтон келген үредүчи үреткен. Уулчак жылбиркеп, жеңил үренген. Володя сүрекей керсү, санаалу болгон. Ол шулмус, өткүн де болзо, урокты жакшы угатан. Уулчак жаантайын нөкөрлөрине болужып туратан. Онын учун нөкөрлөри Володяны сүйүтөн.

ҚЛАССТА.

Бүгүн Қастый ла Манат — дежурныйлар. Қастый шкафтаг тетрадьтар алды. Оны парталар сайын үледі. Оног досконын алдындагы тозынды арчып салды. Манат перемендеги балдарла ойын баштады. Звонок болды. Үренчиктер кирдилер. Қласс урокко белен. Үредүчи Марат Урматович кирди. Урок башталды.

БИСТИН ТӨРӨЛИС.

Төрөлисте заводтор көп. Анда жүзүн-жүүр машиналар эдет. Бисте совхозтор ло колхозтор бар. Қолхозчылар аргалу жадат. Қолхозто уур иштерди машинала бүдүрет. Жаан сууларла керептер жүрет. Бистин төрөлис байлык. Төрөлисте жүзүн-башка укту албаты көп.

Бистин албаты амыр-энчү учун тартыжат. Төрөлис кожондо макталат.

АЙУ ҚЫШТЫ КАНАЙЫП ӨТҚҰРЕТ.

Жайгыда айу жемзенип семирип калат. Қүскиде ичегенине кирип алат. Анда айу жаска жетире уйуктап жат. Айунын ичегенине кезикте анчылар учурап жат. Жаскыда айу ойгоноло, ичегенинен чыгып алат.

ТИЙИҢ ҚАНАЙДА ҚЫШТАЙТ.

Қышқыда тийинге жақшы. Ол сооктоғ ло салкыннағ коркыбайт. Күн бүркелди. Тийиң бойының уйазына кирди. Тийиңниң уйазы куштың уйазы ошкош. Ол уйазына жылу төжөк салат. Уйага киретен тежигин тийиң бөктөп алат. Бойы барбак куйругыла жабынып алат. Шуурган токтозо, тийиң уйазынағ чыгат.

Творческий диктант.

I. Агаштың бүри, кайың, уйа, кыстар, балазы, мүркүт, азырап, балыкла, чыкты.

II. Булут, кара, теңери, жалкын, күкүрт, жапаш, айасты, жаады, жүгүрдилер, жаңмыр, күн.

АДАЛГЫШТАРДЫҢ СӨС ҚУБУЛТАР КОЖУЛТАЛАРЫН ЧЫН БИЧИИРИ.

Бис, бистер, балык, балыкты, Митя, Митяга, Митяны, Митяда, Митядан, Митяның.

Жайкаш, Жайкашты, Жайкашка, Жайкаштың, Жайкашта, Жаңар, Жаңардың, Жаңарда, Жаңардан.

ӨЗҮМДЕРДИ ЧЕБЕРЛЕГЕР.

Қандый ла өзүмди чеберлеер керек. Өзүмдер ар-бүткенди жарандырат. Алтайда анчадала чечектер көп. Ол чечектер кижиге сүүмји жетирет. Тегин жерге чечекти үспегер. Чечекти көптөң отургузығар.

КУШТАР УИАЛАРЫН ҚАЙДА ЭДЕТ.

Қажы ла куш жымыртказын башка жерде салат. Борбыяк көзнөктің бажында салат. Қарлагаш уйазын тураның жабынтызының алдына, айылға жазайт. Суугуш уйазын төңөзөктің үстине жазайт. Қажы ла куш уйа салатан жерин талдап алат.

БОЛУШ.

Қарған улус жұртаған. Олордо балдар жоқ болгон. Ишке күчи жетпей турған. Оны пионерлер билди. Урок божоды. Олор қарғандарға келдилер. Балдар айылының ижине болужып берди. Кезиктери одын кести. Чорбон

ло Вова суу экелди. Қаргандар алкыш айтты. Бастыра пионерлер андый болор учурлу.

КОЙОННЫҢ ИЗИ.

Нина ла мен койонның изин истедис. Бир жерге койон изин булгады. Ол сүмелү ан эмес, је коркунчак учун анайда эдет.

Койонды көп өлтүрбегер. Ол ар-бүткеннин жараш ағы.

КОРЬ.

Бүгүн Мишаның эди изиди. Оның бажы оорыды. Түнде уулчак коомой уйуктады.

Эртен тура врач келди. Мишада корь эмтир. Уулчакты больницага салды. Больницада балдарды јакшы кичееп јат. Миша удабай јазыла берди.

АР-БҮТКЕННИҢ ТЕМДЕКТЕРИ.

Јөргөмөш уйазын јазап турза, айас күн болор. Бака бапылдаза, јут болор. Јөргөмөш толукка јажынып јатса, салкын болор. Чымалылар јажынза, јанмыр болор. Јааштын алдында карлагаштар јабыс учат. Қаргананың чегинде адарулар көп болзо, јаш болор.

ТУЛААН АИ.

Айларды билип алыгар. Қажы ла айда бойының ады бар. Тулаан айды март ай деп айдар. Бу айда бойының айалгазы бар. Тегери борорып калган турат. Айас күндер база болот. Кезикте јут болот. Кушқаштар табыш јок учуп келер. Јол карарат. Күнет јерлерде кар калбырчандайт.

ЈАРТАЛГЫШ.

Јаан, кичинек, узун, кыска, серүүн, јылу, ак, кара, күрен, түрген, сары, курч, мокоо, јакшы, јаман, кургак, үлүш, каан, айас, кату, јымжак, карган, јиит, јаш, теген, тайыс, ачу, тату, суйук, јалтанбас, коркунчак, кичеегкей, омок, јобош, јалбак, чичке, бийик, јабыс.

Жартап бичиир диктант.

1) Бистинг класстын ичи ару. 2) Тенгериде кара булуттар көрүнөт. 3) Багырда кызыл карандаш бар. 4) Грипп — жүгүштү оору. 5) Пионерлер октябрыттарга жараш чолмондор берди. 6) Таныш кара кураган азырады. 7) Анат күрөң атка минди. Ол бугул тартты. 8) Балдар школдын жанына агаштар отургусты. 9) Эмил — кичеңкей бала.

ЖАС.

Жылу жас једип келди. Изү күн карды кайылтып ијди. Јаландарда јажыл өлөг чыкты. Садта кучкаштардын сүүнчилү кожондоры угулат. Колхозчылар јаскы кыра ижин баштай бердилер.

ЭКИ НӨКӨР.

Сашада Бобош деп нөкөр бар. Ол экү школдон кожо јанат. Школдо кожо отурат. Бобош бодолгоны сүреен түрген бодоор. Ол Сашага бодолго бодоорго болужып турды. Саша нөкөрине бичииринен болужат.

ЖАС.

Март ай башталды. Јастын јылымзу јыды јытанат. Жылу эзин согот. Күн јерди там тыгыда јылыдып јат. Күнөт јердег каранты көрүне берди. Кардын үсти шүлүрей берди. Күннин жаркынына көс кылбыгат.

ЖАС ЈЕДИП КЕЛДИ

Кыш божоды. Апрельде калганчы кар кайылды. Күндер јылыды. Јаландар карарды. Јиктерден јажыл өлөг көрүнип келди. Курт-конустар тындады. Бозулар күнет јерге јылынат. Чын ла јастын бойы келди.

КЕП СӨСТӨР.

Бичикчи кичи јарыкта јүрет, бичик билбес кичи караңгуйда јүрет. Јалку эмес таң адарын сакыыр, јалку кичи күн бадарын сакыыр.

КҮС КЕЛДИ.

Күренг күс једип келди. Кей соой берди. Агаштың бүри саргара берди. Куштар изү јер јаар учкулап туру. Јай божоды. Ургун јааштар жаайт.

Тындулар кышкы курсагын белетеп јат. Удабас олор уйаларына кирер. Улус кышка база белетенип јат.

ТАБЫШҚАКТАР ЛА КЕП СӨСТӨР.

Сууны кечире јалтыркай күр бүтти. Јарык кемеле суу кечпес. Отко салза, күйбес, сууга салза, чөңбөс. Кичеенкей бала беш алар. Иштеңкей кижиниң курсагы јакшы. Јалкуурбас кижини иш сүүр. Книганы сүүзег — кижини болорың.

Талдап алар диктанттар.

I. Орооным деп айтканы — ол кижини азырап чыдаткан албатызы. Бу сениң школың. Уредүчилер сени үредип јат. Сен кичеенип үренер учурлу. Бойыгардыг школыгарды сүүгер. Школдын јөөжөзин чеберлегер.

II. Бу класс. Қласста ару. Переменде балдар көзнөкти ачып ийет. Қласстың ичин ару кейле соктырат.

СУРАКТУ ЭРМЕКТЕР.

Сениң адын кем, балам? — Мениң адым Ырысту. — Адаг-энег кемдер болор? — Адам Сүмер-Улан кара туу. Энем сүтке түйней Ак-Көл. — Оны сен кайдаг биллип турун? — Туу мени јиллегиле азырайт, көл дезе сүдиле сугарат.

КЫЙГЫЛУ ЭРМЕКТЕР.

Баштапкы май эзендик болзын! Слерди Јаңы јылла, уткып турум! Советский Черү эзендик болзын! Октябрьдыг байрамы эзендик болзын! Төрөл Алтайыстың јаражын! Јаантайын тегери болзын! Јаантайын күн болзын! Јаантайын энем болзын!

Талдап алар диктанттар.

Бу бистинг јерис. Бистинг кеен Алтайыс!

Мында кемниң малы? — Бу колхозтын малы. Албатының јөөжөзи.

КҮКҮРТ.

Изү жай болды. Балдар жиилектеп бардылар. Күкүрт күркүреди. Жалкын жалт этти. Ургун жааш жаады. Балдар жапашка кирдилер. Жааш өткөн. Күн чалый берди. Тегериде жараш солоңы көрүнди. Балдар жапаштаң чыктылар. Олор жиилек терерге жүгүрүжө бердилер.

БОЛУШ.

Күс келди. Колхозчылар картошко касты. Октябрыктар олорго болуштылар. Олор картошканы сабатка салып тажыштылар. Эниргери иш божоды. Бастыра картошканы машиналарла тарта бердилер. Үренчиктер арыды, же сүүнчилү жандылар.

КОМОЙ КЫЛЫК.

Түнде жааш болгон. Слава ла Қымыс школго барып жаткан. Школдың эжигинде суу түүлип калтыр. Слава сууны кече берди. Қымыс кичинек болгон. Ол калыырга коркыган.

Школдың жаныла ишмекчилер бараткан. Бир кижн Қымысты кечирди. Слава Қымыска сууны кечерге болушпады. Оны ишмекчилер электеди. Слава уйалды.

КОРУМ.

Корумды слер билереер. Корум озогыдаң арткан. Анда өлгөн жуучылдардың сөөги. Балдар корум жаар бардылар. Корумды үребегер. Корум — озогызының керези. Эмди албаты корумдарды кереестеп чеберлейт.

ЭЧКИЛЕР.

Мандылдың энези эчкилер кабырды. Мандыл кожо барды. Эчкилер кырды ажа берген. Же Мандыл — жалтаңбас, чыйрак бала. Ол кыр өрө чыкты. Эчкилер кырдың ары жанында жик жерде турды. Мандыл олорды айдап экелди. Энези сүүнди.

ТООЛОЛЫП АЙДЫЛАР СӨСТӨР.

Люся книга, тетрадь, карандаш садып алды. Жалаңда койлор, уйлар, бозулар жүрди. Ай, Венера, Марс —

ол планеталар. Үредүчи биске јер, тенери, суу керегинде куучындады.

Алтай, орус, казах — эптү нак нөкөрлөр. Бистин колхозто койлор, уйлар, төөлөр бар. Карагыс, Рита, Жибелек курагандар азырадылар.

ЭЭЖИЗИН БУСПАС.

Володя Ульянов бойының кату ээжизин качан да буслайтан. Оның книгалары, тетрадьтары ла кийимдери бойының јеринде јуунак јадатан. Кыбының ичи, столы, тудунатан ончо немелери ару болотон. Андый ээжилерди бүдүрерге энези Мария Александровна үреткен.

ҮРЕНГЕНИН ҚАТАП ҚӨРӨРИ.

I. Математика, природоведение, грамматика, куучын, автомобиль, конверт, адрес, эртен тура, тырмууш, сөзлик, бугул, обого, дыня, су-кадык, кижикийик, карагула, горизонт, поэт, писатель, календарь, Ада-Төрөл, революция, Советский Союз, комсомол, коммунист, кастрюля, альбом, капкыш, тепкиш, јаак, кичинек, шинель, сарафан, солдат, пограничник, апшыйак, булан, өрөкөн.

II. Подъезд, февраль, июнь, июль, көөрчөк, көөлмөк, октябрь, ноябрь, декабрь, экскурсия, цинга, цифра, кофта, фонарь, журнал, ойынчык, блокнот, фильм, афиша, мергендүчи, колодец, столовый, булавка, космос, ракета, спутник, открытка, авторучка.

КЫШҚЫ ҚҰН.

Агаштар будактарында јалбырак јок тургулады. Күнди боро булут бөктөп ийди. Кушқаштардын үни угулбай барды. Олор јажына бергендий. Тенериден үлүш кар түжет.

Агаш аразында тым. Кар агаштарды, јаланғарды бүркеп ийди.

ЈАҢЫ ЈЫЛ АЛДЫНДА.

Јаңы јыл алдында Мария аказыла кожо агаш аразы јаар бардылар. Оноң ёлка экелдилер. Ого шарлар, фонарьлар, ойынчыктар, яблоколор илди. Удабай ёлка јара-

на берди. Мария нөкөрлөрүн байрамга кычырды. Байрам
жакшы болды. Жаңы жылды сүйүнчилү өткүрдилер.

ТОМУРТКА.

Аркадаг токулдаган табыш угулат. Ол томуртка
агаш уйа ойот. Агаштың табын жер жаар чачат. Томурт-
каның балдары кату уйдаа жадат. Олордын энеси уйазын
жымжактабай жат. Агаштан олор бек тырмактанат. Онын
учун томуртканың буттары кату, жаржак.

САША.

Саша агаш аразына јилектеп барды. Онын колын-
да кичинек көнөгөш. Күчүгежи оны ээчип барды. Саша
суунын јанына келди. Ол сууны кечип аларга сананды.
Саша сууны кечире эжинди. Ол көнөгөжин ычкынын
ийди. Күчүгежи эжинип барала, көнөгөшти тудуп алды.

ЖАКШЫ КЫЛЫКТУ БОЛ.

Кандый ла ишти жазап эт. Эдер тужунда сананып тур.
Шоотконы јаман кылык. Нөкөринди шоодорго јарабас.
Нөкөринниң јастыразын түзеде айдып бер.

Кыйгас болбо. Нөкөрлөрингле јалакай бол. Үредүйүн-
ди кичее, ижинди ак-чек бүдүр.

ЈАС.

Јас једип келди. Айас јылу күндер турат. Изү күнниң
чогына кар түрген кайыла берди. Балдар баарчыктарга
уйалар жазап јадылар. Удабас јылу јерден кеткин куш-
тар учуп келер.

КЫШКЫДА.

Мен кырга чанашту јыңылаарга бардым. Бир јерде
чанагым төңөшкө табарды. Мен антарылып калдым.
Чанагым кырды төмөн шунуп түшти. Чаначылар оны
тудуп алган. Ол күн мен энирге јетире јыңыладым.
Кышкыда чанакту јыңылаарга сүреен јакшы.

КЫШ.

Соок кыш једип келди. Көбү кар тоң јерге түжүп,
јердин үстин ак кебисле бүркеп ийди. Буунтылар ла суу-

лар жалтыркай тошло жабылды. Күндер соой берди. Же балдар жыгылаарга сүүнчилү браадат. Гена ла Кара чана кийдилер. Толя ла Шура катокко конёкту бардылар. Кичинек балдар чанакту жыгыладылар.

БИСТИНГ КОЛХОЗ.

Бистинг колхоз бай. Јери элбек. Колхоз ашты көп салып јат. Уй-малы да көп.

Колхозчылар јаан, ару тураларда јуртайт. Колхозто клуб, больница, библиотека бар. Колхозчылар аргалу јадат. Бистинг колхоз Владимир Ильич Лениннинг адыла адалган.

СОВЕТСКИЙ СОЮЗ.

Бистинг Төрөлис — Советский Союз. Городтордо фабрикалар ла заводтор көп. Колхозтор ло совхозтор ороонго аш, эт, сүт, тук берет. Заводтор жүзүн-јүүр машиналар чыгарат. Советский улус бойынын төрөлин јылдын ла тыгыдат.

Бистинг төрөлис — күчтү, бай ороон.

ЈАЙГЫДА.

Јай — јылдын эг јакшы өйи. Күндер јылу. Изү турар. Айландыра көрзөң: јажыл агаш, јыраалар, өлөң. Бү өйдө сууга эжинип јадын. Изү кумакка јадарга кандый јакшы! Јайгыда јыргалду өйлөр көп. Суунын јарадына јыраанын көлөткөзине, кармакту отураарга база сүреен јакшы!

Творческий диктанттар.

I. Васек, јнилек, ыраак, сала берген, јолды, таап, корыган, болбогон, чыккан, агаш, бийик, от, ыраакта, түйшкен, анаар, от, јалтыраган, барган, јалан, каруулчыктыг, конгон, туразы, эртен тура, каруулчык, кожо, Васек, апарган.

II. Қыш, сад, кушкаштар, форточка, көктөш, сынык бутту, туткан, клетка, азыраган, арутап, суу, берип, јас, балдар, тышкары, божодып ийди, чыйкылдап, учар, сүүнчилү.

III. Қаникул, жаскы, болушкам, энем, сакман, суу, одын, уй сугарар, иште, сүүнди.

ТАБЫШҚАҚТАР.

1. Көзнөктү туралар көлөсөлү мантажат. (Поезд.)
2. Жыңгырууш үндү кичинек балачак балдарды урокко кычырат. (Звонок.) 3. Ак жалаңла жүгүрет, жолын артырат. (Карандаш, чаазын.) 4) Желбер чачту жеткер уул. (Карагула.)

КЕП СӨСТӨР.

1. Тилинги чеченге үрет, колыңды ишке үрет. 2. Кыйгас болзонг, кунугып жүреринг. Билерге бир сөс, билбеске муң сөс. 3. Иштенкейдин ижи көп, жалкунын сөзи көп.

УЙ ЛА БӨРҮ.

Адуш уйлар кабырып жүрген. Бир уй бозулу болгон. Кенетийин бөрү келген. Ол бозуны тударга сананды. Же уй бозуны бербеди. Ол бозуны кийинине тургузып алды. Уй жоон мүүзиле чурап барды. Ол тың мөөрөп ийдди. Адуш жүгүрип келди. Бөрү Адушты ла ийтти көрөлө, мангтай берди. Уй бозузын бөрүдег корып алды.

ЖАС КЕЛДИ.

Кара булуттар бүркелип келди. Эки күнге жылузумақ жааш жаады. Олөн жажарды. Агаштын бүри жайылды. Баарчыктар чуркурашты. Колхоз кыра ижин баштады. Жалаңда жаңы тракторлор күүледди. Колхозтын жаан сады жажарды. Балдар садтын ижине болушты. Күскиде колхоз садынан көп жиилек алат. Балдар оны жинрге сүүйт.

ТАЙГАДА.

Өдүп болбос койу агашту тайга. Бийик карагайлар, мөштөр, чибилер өзөт. Агаш бой-бойына жуук жергелей турдылар. Агаш аразында бүрүнкий. Жер калың карла бүркелип калган. Калың күрттерде андардын истери жатат. Тийинге агаштан агашка калыырга жакшы. Каа-жаа коркынчак койноок мангтап өдөт. Кезикте түлкү мангтайт. Оноң катап ла тым.

АРТЕКТЕ.

Манат — пионер. Ол жакшы үренип жат. Жайгыда Манат Артекте амырады. Артек — Кара талайдын жакасында турган пионерский лагерь. Манат Кара талайга эжинип, күнге күйүп, амыраган. Лагерьде өскө дө ороондордон келген пионерлер көп болгон. Манат лагерьде жакшы амырады.

ЖИИЛЕКТЕП ЖҮРГЕНИ.

Оймок жайгыда деремнеде жаткан. Ол кызычактарла кожо жиилектеп жүргөн. Кызычактар агаш аразында ийт жүргенин көрдилер. Олор ийттен тыг коркыйла жүгүргөндөр. Оймок жыгылды, жиилеги төгүлө берди. Кызычактар ого жиилегин терип аларга болуштылар.

КОЙОННЫҢ БАЛДАРЫ.

Жайгы күн болгон. Санаш кобыны өрө базып бараткан. Өлгөннүн ортозында не де кыймыктана берди. Анда койоннын балдары жаткан эмтир. Санаш оларды тоныла бүркеп алды. Ол койноктун балдарын тудуп алды. Олорды айылына экелди. Нөкөрлөри койнокторды азырашты. Койноктор эмдиге жетире Санаштын айылында жүргүлери.

ТӨРӨЛ.

Менин Ада-Төрөл жерим элбек. Агаш, жалаң, суулар, анда көп. Төрөлим жөөжөлө бай. Менин төрөлим меге ырыс, жайым берет. Төрөлим үргүлжиге бай болзын!

Төрөлим амыр-энчү жатсын! Кижиде Ада-Төрөлине баалу неме жок. Төрөлине чындык кижиде болоруна өс.

ТИЙИНҢ КАНАЙДА ҚЫШТАЙТ.

Тийинге кышкыда жакшы. Ол сооктоң ло салкыннан коркубайт. Күндөр соой берди. Тийин бойынын уйазына кирет. Онын уйазы жылу. Киретен тежигин тийин бөктөп салат. Уйуктаза, барбак куйругыла жабынып алат. Шуурган токтозо, тийин уйазынан чыгат.

ЈЕЕРЕНЕК.

Бисте Јееренек деп чыйрак ла шулмус бозу бар. Ол чыккан ла бойынча мөөрөгөн. Эртезинде ол телчип база берген. Мен оны күнүн ле кичееп азырап туратам. Анчадала түште оны кабырып жүреле, кожо ойноорго тын сүүйтем.

ТОРОЛ ЈЕРИМ.

Туулу Алтайдын ар-бүткени сүреен байлык ла жараш. Јаан, койу өлөңдөринин ортозында жүзүн өңдү чечектер көрүнөт. Қырларының кобы-јиктеринде десе тату јилектер көп. Өзөктөрдөн ала тууларга јетире карагай ла кайың агаштар өзөт. Бийик тайгаларда десе тыттар ла мөштөр көп. Анда жүзүн-јүүр аң-куштар жүрет.

Туулу Алтайдын јерине јылдын-сайын көп туристтер келип жүрет.

БАЖАЛЫКТАР

I класс.

Табыштар ла буквалар	3
Алфавит	—
Э ле е буквалар	—
Орус тилдег кирген сөстөрдиг буквалары	4
Б ла ь темдектер	6
Узун үндү табыштар	—
Сөстин үйези	7
Жаан буква	8
Эрмек	9
Суракту ла кый темдектер	10
Эрмекти жаан буквадан баштап бичиир	—
Жыл туркунына үренгенин катап көрөри	—

II класс.

Табыштар ла буквалар	15
Эрмек	—
Орус тилдег кирген сөстөрдө я, ю, е, ё буквалар	16
Үнгүр ле тунгак табыштар	17
Эжерлү туйук табыштар	—
Сөстин бөдүми	18
Сөстин кожулталарынын баштапкы табыштарынын чын бичилери	20
Узун үндү табышту сөстөр	21
Узун үндү табыштарлу сөстөрдн бир жолдог экинчи жолго көчүрөри	23
Сөстин тазылында тунгак туйук бойынын үнгүр туйук эжерине көчөри	24
Колбулу сөстөр	26
Адалгыш	—
Адалгыштардын сөс кубултар кожулталарын чын бичири	28
Жарталгыш	29
Суракту эрмектер	31
Кыйгылу эрмектер	—
Тоололып айдылар сөстөр	32
Үренгенин катап көрөри	33

*Татьяна Абрамовна
Темденова*

СБОРНИК ДИКТАНТОВ
для 1—2 классов

Редактор *З. И. Табакова*
Художественный редактор *И. И. Митрофанов*
Технический редактор *М. Г. Шелепова*
Корректоры *В. И. Качкышева* и *А. А. Бокконокова*

Сдано в набор 11/IX 1970 г. Подписано к печати 12/XI 1970 г.

Формат 84×108 ¹/₃₂. Объем печ. л. 2,5.

Усл. печ. л. 4,2. Уч.-изд. л. 1,5.

Бумага типографская № 1. Тираж 1000. Заказ № 3116.

Цена 3 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства.

Горно-Алтайск, пр. Коммунистический, 44.

Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

30,00

1111

3 акча